

תקציר :

במסגרת עבודתה של הוועדה האוניברסיטאית בראשות פרופסור ישראלי אומן, שהוקמה על מנת לבדוק את הניסוי של הרולד גאנז לגבי מפגשיELS של שמורות גדולי ישראל עם שמורות החקלאות בהם נולדו ו/או נפטרו, הוחלט (בין השאר) להכין ניסוי רפליקציה לניסוי של גאנז לגבי החקלאות. בחברות ייעוזות על הליקויים בהכנות רשות R", הצביעו על כך, כי תקלות ושגיאות רבות וחמורות נעשו בכל אחד משלבי הכתנת הרשימה המבוקשת, וכי "רשות R" בסך הכל משקפת הנסיבות של עשרות רבות של ליקויים.

חברי הוועדה הביאו לידיут מומחה I – שתפקידו היה לקבוע את מקומות הלידה והפטירה עברו רשותה זו – חלק מן הביקורת שלנו על עובודתו. המומחה השיב ב"מענה להשגות", בו הודה בחלק מן הטיעיות וניסה להצדיק אחרות.

במסמך המצורף, "ביקורת על הימנה להשגות' של מומחה I (רשותה R)", אנו מצבאים על כך, כי הודהatto של המומחה כי טעה בזרה חמורה בכמה מקרים (כולל טעות פשוטה בזיהוי של אישיות מן הרשימה!) היא הודהה בכך שהעבודה נעשתה ברשលנות קיצונית ואיינה ראוייה לשמש בסיס לעבודות הוועדה. יתר על כן, אנו מוכחים כי ב"מענה להשגות" חזר המומחה ועשה שגיאות חדשות מאותו סוג עליו התרענו. זאת ועוד: לדעתנו, ב"מענה להשגות" המומחה נכשל בדבר חמור יותר מרשלנות – בעצם נסיונו להצדיק בתירוצים לא דאיים, כמה מן שגיאות החמורות עליהן הצביעו.

העובדות שהוצעו ב"הערות על הליקויים בהכנות רשות R" וכן, מצביאות על ליקויים כה חמורים בעבודת מומחה I, עד כי אין לייחס שום אמינות לנוטונים שאסף. ומכיון שאנו לא יכול לבסס ניסוי מדעי על נוטונים פגומים – מסקנתנו היא, שאסור לבסס ניסוי מדעי על הנוטונים שאסף המומחה.

תיכון העניינים :

- מבוא .....
- פרק א': טענה ללא מענה .....
- פרק ב': מתוך הדחק .....
- נספח א'.....
- נספח ב'.....

ביקורת ה"מענה להשגות"

של מומחה I

מבוא:

בחוברת "הערות על הליקויים בהכנות רשימה A" (להלן: "הערות"), כתבו בחלק א' עמודים 6-17) בחקירה נוקבת על עובודתו של מומחה I. במבוא ל"הערות" כתבו כך:

במסמך זה נוכחים כי עובודתו של מומחה I לקויה ביותר; הדוח שלו מלא שגיאות כה טריויאליות, שקשה להבין כיצד נפלן (כולל טעות פשוטה בזיהוי של אישיות מן הרשימה!).

מומחה I גם לא מילא את תפקידו המקורי; הוא לא ציין כללים לעובודתו ולא ציין כיצד יישם אותם בכל מקרה וקרה. אנו נראה כיצד חוטר הדיסציפלינה בעובודתו גרמה לפגיעה קשה באמינות המידע המוצג על ידו.

הבדיקה עלייה אנו מודחים כאן, ונרכח לגבי אותם מקרים בהם קבע מומחה I את זיהוי המקום בניגוד למקורות אחרים (ראה דוגמאות בטבלאות א' וב' דלעיל). אבל, תוך כדי עובודתו נזקנו לבדוק גם כמה מן המקרים בהם הייתה הסכמה בין נתוני המומחה לנוינו מקורות אחרים, ולהפתענו מצאנו כי למורת זאת, הדריך בה הגעת המומחה למסקנותיו הייתה אף היא שגויה!

ראשית לכל, נביא סדרת דוגמאות מזהירות של שגיאות טריויאליות בעבודת המומחה, הכוונה לדיווח על נתונים שאינם קיימים במקורות עליהם המומחה מסתמך, או – גרוע מה – אף הסותרים את הנאמר בהם. כל זאת נשווה בפרק א'.

בפרק ב' נדגים כיצד העבודה, שנרכחה ללא כללים מוגדרים, הבינה מידע שאינו אמין.

בפרק ג' נפרט כיצד קבע המומחה כראותינו מה יקרא "ספק", ללא כללים ברורים ובחוסר עקבות בולט.

על החקירה שלנו הגיע מומחה I ב"מענה להשגות" (ሞצג בנספח א'). מכותלי דבריו ניכר הדבר, שכנראה הובאו לדייתו רק הדוגמאות מפרק א' ב"הערות". ממש – אין בדבריו התייחסות לביקורת בשאר הפרקים. כפי שנראה לנו, אין בתשובתו מענה של ממש גם לקשיות המטריות שהעלינו בפרק א' ב"הערות". יתר על כן, הוא אף חזר על אותו סוג שגאה הנידון – הוא ממש להציג כ"אסמכות" מקורות שאינם לוונתיים או כאלה המוכיחים הפק טענתו!

אם נסכם את דעתנו על מהלך העניינים, הרי:

1. עמדתנו ב"הערות" היא, כי עובודתו של המומחה אינה ראויה לשמש לצורך הניסוי, הן מושום שלא הוכנה לפי הנדרש (חצגת כלים ודרך יישום), והן מושום שלקתה בשגיאות טריויאליות שאפשר לייחס רק לשנות קיצונית. [לא עסקנו בשאלת האם הנתונים שהוא הציג נכונים או לא].

2. בתשובתו של המומחה יש התייחסות רק לחלק קטן (אם כי בולט) של טענות החקירה.

3. הודהינו של המומחה כי טעה בצורה חמורה בכמה מקרים (כולל טעות פשוטה בזיהוי של אישיות מן הרשימה!) היא הודהה בכך שהעובדת נעשתה ברשות קיצונית ואינה ראויה לשמש בסיס לעבודת הוועדה.
4. יתר על כן, ב"מענה להשגות" חזר המומחה ועשה שגיאות חדשות מאותו סוג עליון חתערנו.
5. לדעתנו, ב"מענה להשגות" המומחה נכשל בדבר חמור יותר מרשנות: בעצם נסיוונו להצדיק בתירוצים לא ראויים, כמה מן שגיאות החמורויות עליהם חתערנו.
6. לכן, דעתנו – שאסור בשום אופן להסתמך על עבודתו – רק התחזקת קבלת משנה תוקף. בשני הפרקים שלפנינו נביא את הפרטים: נוכיח בפרוטרוט כי הליקויים בתשובתו של המומחה רק מאשרים ומחזקים את הביקורת שכתבנו בפרק א'gi ב"הערות".

פרק א: טענה ללא מענה

טענתנו ביחס ל-14- הדוגמאות היתה כדלקמן:

מומחה יודות על נתונים ומביא אסמכתאות לדבריו. למרובית הפתעה מותבר כי במקרים רבים הכתוב באסמכתא אינו תואם כלל (או גrown מזה – אפילו סותר) את דבריו. השגיאות כה ברורות עד שהקורא עלול שלא להאמין כי נעשו שגיאות כה טרייניאליות. לכן, אנו מצרפים לכל דוגמא תצלום מן האסמכתא שציין המומחה (התצלומים מוצגים בנספח ג').

יש לשים לב, כי הבאנו דוגמאות נספთ מעין אלו גם בפרק א'gi של ה"הערות", אך הן לא הובאו (כנראה) לתשומת לבו של המומחה. חשוב לציין, כי כאמור ב"הערות", הדוגמאות שהוצעו שם הן אלו שנמצאו בבדיקה חלק מעבודות המומחה. ואוננס, תוך כתיבת הביקורת הנוכחית לתשובה המומחה, הtgtלו באקראי עוד שתי דוגמאות אלו (ראה בפרק הבא) בבדיקה מקור מסויים אליו הפנה המומחה בעבודות המקורית!

בתשובתו, מודה מומחה I כי צדקו בטענתנו זו לגבי חלק מן הדוגמאות:
הוא כותב:

לאחר שקיבلت את 14 נקודות הערעור, נערכתי בדיקה נוספת, וכאן אני מכח על חטא, כשנוכחותי לדעת שטנית בכמה פרטיים, מהם מתוך רשלנות ומהם מתוך שגגה, שנבעו מתוך העלאת החומר מהכתב שהוא בניו מתייחסות שונות – אל המחשב... כפי שאציג בהמשך. וכן, בהמשך, הוא מציין במפורש כי טעה לגבי האסמכתאות בדוגמאות ב', ז', ט', ייג. כמו כן הוא מודה כי טעה בדוגמה י"ד בזיהוי האישיות אליה מדובר, למרות שניתנו לו כל הפליטים המזוהים: השם המלא בציরוף הכנוי ואף מס' העמוד באנציקלופדיה בו נמצאת הביאוגרפיה אודות האיש!

לגבי שאר הדוגמאות, הוא מנסה (בדרך כלל) להסביר מדוע המקורות שהביא הם אכן אסמכתאות. לדעתנו, מאמציו בכיוון זה אין בהם ממש, כפי שנדרגים בהמשך. לכן, טענתנו המקורית נותרה ללא מענה של ממש, ומסקנתנו המקורית מוגדרת אלו וכיוצא בהן – "לדענתנו, די בליך חמור זה כדי לשמות את הבסיס לאמון בכל הנתונים אותם הוא מציג" – רק התחזקת בעקבות תשובתו.

והרי נסיונו תיו של המומחה לעמוד על דעתו כי המקורות שהביא הם אכן אסמכתאות:
 1. נקודת ב' בתשובה המומחה מאלפת ביותר. כאן חזר המומחה ונופל בטעות מאותו סוג
 עצמו עליו התרענו!
 בדוח' המוקורי שלו קבע המומחה בוודאות כי ר' גרשון אשכנזי נולד בקראקא. הוא
 הסתמך בכך על "כלילת יופי לר' חנן דעטביצר, ניו יורק תש"ץ, ח"ב צב ע"ב".
 לנוחות הקורא נצטט כאן את טענתנו ב"הערות" על קביעה זו:
 למעשה, המומחה טעה בקריאת המקור עליו הוא מסתמן. במקור זה לא כתוב כי ר' גרשון
 נולד בקראקא. ראה תצלום מס' 8.

במקרה זה, אפשר לנסות ולנחש כיצד טעה המומחה.
 בדף הבא בספריו (ראה תצלום מס' 9) כתוב דעטביצר על ר' גרשון:
 "בימי חורף היה דברינו מגדולי ומגדולי קראקא".
 המומחה חשב כנראה כי דעטביצר מתכוון במללה "גיגול" לומר כי ר' גרשון נולד בקראקא,
 אך זו טעות. דעטביצר התכוון בוודאי ל"גיגול" בתורה ולא לליהה, שהרי הוא כותב שם
 אותו ביטוי בדיק על ר' מנחן מנדל אוירבר (חבירו של ר' גרשון), כפי שודאים בתצלום
 מס' 10 של דף זה ע"ב, ושם הוא ממשיך ומספר כיצד שב ר' מנחן מנדל "לעיר מולדתו ק"ק
 ווינה"!

לעתם זאת, כאשר דעטביצר מתכוון לציין לידה, הוא עושה זאת בדרך הבאה. בדף צד
 ע"ב, כותב דעטביצר על ר' מנחן מנדל בס: "מיילד וגדולי קראקא". ראה תצלום מס' 11.
 מכאן, ש"יליד" מוסב על הנולד, ו"גדול" מוסב על המתגדל בתורה. ואדרבא, יש ללמידה
 לכך שדעטביצר לא כתב "מיילד" על ר' גרשון – כי איינו יודע אם ר' גרשון נולד בקראקא,
 או אף ידוע לו שלא נולד שם!
 בתשובתו, מסכם המומחה את דברינו הנ"ל, וטען כי יש בידו "עתונים המערערים במקצת" את
 קביעתנו, כי דעטביצר כותב "מיילד קראקא" רק על אותם חכמים שידוע לנו כי נולדו בקראקא.
 כדוגמא נגדית, מביא המומחה את המקירה של ר' יוסף שמואל מקראקא. הוא טוען כי
 בעמוד נב ע"א מתייחס רח' ז' דעטביצר לר' יוסף שמואל מקראקא כך: "היה אחד המיויחד
 מגדולי וחכמי עירנו פה ק"ק קראקא", ולא נקט "מיילד" על אף שחכם זה נולד שם, וכינה
 עצמו הק' שמואל יוסף מקראקא... חונה פה ק"ק פפ"מ בהסכמה למגיני ארץ דפוס
 ראשון.

כלומר, הרי לפניו דוגמא של חכם שנולד בקראקא, ולמרות זאת, דעטביצר לא כתב עליו "מיילד
 קראקא"!

אבל מה עשה, והדוגמא הזאת מוכיחה את הפק כוונת המומחה?
 מתברר, שהמומחה טעה, ור' יוסף שמואל מקראקא לא נולד בקראקא. למרבית הפלא לא צריך
 להרחק נודד כדי למצוא את המידע הנכון. באותו ספר עצמו – "כלילת יופי", ובאותו חלק עצמו –
 ח"ב, אפשר למצוא את 'יתולדות רבנו הרב הגאון הגדול מויה יוסף שמואל מקראקא האב"ד ור' ים
 דק"ק פראנקפורט דמיין ע"א'. (להלן בדף קמד ע"ב). שם בדף כמה ע"א כתוב (ראה תצלום מס'
 :

דע כי הגאון הזה נולד סמוך לקצה המאה הרביעית לאלף הששי בעיר קראטמניז אשר בגליל
 וואלהין, שם נולד ושם נתגadel על ברכי חכמים וכו'.

התברר שוב, כי ה"ינטוניים" של המומחה הם פרי הפייזיות וחוסר העיון. שים לב, כי אף שניסח להקשות על דברינו (בטענה מופרכת כניל), מודה המומחה שהפרי בטענתו המקורית כי לפי "כלילת יופי" נולד ר' גרשון אשכנזי בקראקא, והוא כותב: סוף דבר: נכוון היה אولي לנשח כך? לידה קראקא פולין. אבל האמת היא, שי"כלילת יופי" לא מהויה מקור אפילו לכך, כפי שביארנו בהשגתנו המקורית....

2. במקרים בהם לא הודה המומחה בפירוש כי האסמכתא שהביאה התבררה כלל רלוונטית, מנשה המומחה לתרץ – במשמעותו של תירוץ – את ההפנייה שלו למקורות לא רלוונטיים. המשותף לתירוצים אלה היא הניסיון לרוקן את המושג "אסמכתא" ממשמעו המקובל אצל כל יהודי ספר:

(א) לגבי נקודה צ', מודה המומחה אכן במקור שהבאתי (תצלום 1), פרימן כותב במפורש שר' יהודה בן הראי"ש נולד בקלן. (ההדגשה במקור) ובכל זאת הוא מתעקש תוך פלפול (שכדי לראותו במקור), כי זו אכן האסמכתא לקביעתו כי "לא ידוע שם העיר" בה נולד ר' יהודה בן הראי"ש! אין ספק, שאם היה מודה בפשטות "טיעתי" – היה הדבר מזיך פחות לאמינותו.

(ב) לגבי נקודה ג', קבע המומחה שקיים ספק אם ר' מרדכי יפה נולד בפראג. הוא מודה, כי במקור אליו ציין כאסמכתא – לקורות הרבנות של שי"א הורודצקי – כתוב בפשטות כי ר' מרדכי יפה נולד בפראג.

ומדוע ציין המומחה מקור זה כאסמכתא? – הוא כותב כאן הסבר מפתיע ביותר: הפנוייתי לספר לקורות הרבנות, הייתה בגל שיש בו נתוח מעניין של משנהו ההלכתית, ומהבור זה שאבו חזוקרים רבים. אם היה מותר על הסבר מזה, ומודה בפשטות "טיעתי" – היה הדבר מזיך פחות לאמינותו.

(ג) בנקודה ג' טוען המומחה שהסתמכותו על המקור שהביא – מוצדקת. הנה ונבדוק: כפי שכתבנו ב"הערות", כתוב בגוף הספר: על מקום ושם הלידה של המהרש"ל דבו ההשערות והניסיונות ולא נשתיירה בידינו עדות ברורה. יש שסבירו בנוולד בבריסק דליטא ויש שטענו שמקורתו בפוזנא [פוזנן], בפולין גדול. והוספנו על פי ציון ההצעות לציטטה זו, כי מקור זה מסביר, כי אותה עדות אישית אותה מזכיר המומחה, היא עצמה שנויה בחלוקת בשלה גרסאות מתחלפות בדפוסים. (כל זאת ראה בתצלום מס' 12). [...] לנוכח הטענה, הבאתה מחדש את התצלום הניל [ומספרו כאן – 2], והדגשתי בקווים את המשפטים אליהם אני מתייחס בתשובתי]. כמובן, הכתוב ב"אסמכתא" הוא בימינו לקביעת המומחה, כי אין ספק שהמהרש"ל נולד בפוזנא!

בתשובתו, לא יכול המומחה להכחיש שבגוף הספר כתוב "ולא נשתיירה בידינו עדות ברורה", אך הוא ממשיך וכותב :

ברם, במקור זה מודגש שבדפוס ראשון של שו"ת מהרש"ל כתוב במפורש "נולדתי בעיר בית אבותי על ברכיו זקנ... זוקנו התגורר בפוזנא". לעומת זאת בדף שני של חיבור זה, לובלין שנ"ט – שלמייטב ידיעתי הוועתק מדפוס ראשון – השتبש המדף "מנולדתי" ל"גולדת". כר שקביעתי שרירה וקיימת: מהרש"ל, "ליידה פוזנא". [ההדגשות וטעויות הדפוס - במקור] כאן מפנה אותו המומחה, בעצם, להערה 5 (ראה תצלום 2). זה "חידוש" גדול בהבנת הנקרה. כידוע, נהוג בספרי העיון לכתוב את מסקנת הדברים בגוף הספר, כאשר בערונות מעיריים על צדי הnidion. והנה, מנסה המומחה בתשובתו כאן להפוך את הייצירות : להתעלם מסקנת הדברים הכתובה בגוף הספר, ולהציג את אחד הצדדים המובאים בערונות – מסקנת הדברים ! בדיקה מקרוב מגלת כי יש כאן חידוש גדול עוד יותר : מה שהוא כותב בתשובתו סיתר את הכתוב בהערה 5 !

הוא כתב בתשובתו :

לעומת זאת בדף שני של חיבור זה, לובלין שנ"ט – שלמייטב ידיעתי הוועתק מדפוס ראשון – השتبש המדף "מנולדתי" ל"גולדת". כר שקביעתי שרירה וקיימת: מהרש"ל, "ליידה פוזנא".

ואילו במקור אליו הוא ציין, בהערה 5, כתוב :
שמא יש להעדייף גרסת דפוס שני, לובלין שנ"ט (דף יא ע"א) : גולדת, ומשמע מקטנותו, ואין לנו שום ראייה למקום הולדתו של מהרש"ל. (ההדגשה שלי)

לסיכום נקודת זו :

(1) בגוף הספר ששימש לו כמקור כתוב "ולא נשתיירה בידינו עדות ברורה" מהו מקום הלידה של מהרש"ל.

(2) בהערה כתוב "שמא יש להעדייף גרסת דפוס שני", ואז "אין לנו שום ראייה למקום הולדתו של מהרש"ל".

(3) לעומת זאת, המומחה מתעלם מן הספר, מן הדיוון, הספקות והמסקנות, וקובע – בנייה למקור המצווט – שהמהרש"ל נולד בוודאי בפוזנא ! זכותו של המומחה לעשות מחקר על כך ולהציג ראיות אם ניתן, אך איננו יכול להביא אסמכתא ממוקור האומר הפק טענתי !

(ד) לגבי נקודת ת' אין המומחה מודה במפורש שטעה. האומנם אין הוא מודה בכך ?

בעבודתו המקורית כתוב הוא : ? ליידה : כנראה נירנברג. האסמכתא שלו הייתה :

"עפני רבי יובל, חכמים בדורם, ירושלים תשמ"ט, עמ' 86."

על כך כתבנו ב"הערות" :

אבל, אין במקור זה כל רמז לדברי המומחה. כל שכתב כאן בקשר לנירנברג הוא, שקיים ספק אם ר' משה אבי המהרייל נפטר בנירנברג או במיינץ, וחatta בשנת 1387 (למןינט). אך אין לכך כל קשר לליידה המהרייל. ראה תצלום מס' 15.

מה המומחה עונה על כך ? – שום דבר !

בדבורי הוא אינו מתייחס כלל לטענה, אלא זו מחדש היכן נולד המהרייל, ומגיע למסקנה אחרת מזו שבעבודתו המקורית (ביקורת על כך, ראה פרק הבא). לעניינו כאן : בעצם העובדה

שהמומחה לא עונה על הטענה, אך מנסה להציג מה דעתו עכשווי באמצעות מקור אחר ומסקנה אחרת, ישנה הודהה שהאסמכתא אינה קיימת והמסקנה המקורית אינה תקיפה.

(ה) גם לגבי נקודה בי המומחה אינו מודח בטעותו, וחבל. במקרה זה אנו זוכים לתירוץ מוזר : לגבי הראב"ד (מספר 1 ברשימה) כתוב המומחה בעבודתו המקורית : " ? פטירה: קרקטונא פרובנס."

האסמכתא שלו הייתה : "עפ"י י' ברגמן, הראב"ד בעל ההשגות, תלפיות ד (תש"י), עמ' 827." ב"הערות", הבנוו מוקור זה בתצלום מס' 19. וכתבנו :

אבל, אין במקור זה כל תמייה בדברי המומחה. אדרבא, כל מה שכתוב כאן הוא: "עוז הראב"ד לזמן מה את עיר מושבו [פושקירה] והתיישב בקרקסטונה". (ראה בתצלום הדגשה בכו). מכאן ברור שהוא לא נפטר בקרקסטונה אלא בפושקירה! וכך גם קובעים A, M ו- F.

התירוץ המפתח של המומחה הוא :

בהפניה הבנוו את ברגמן, שרשם על פי המקורות הקדומים את מקום מושבו האחרון הידוע והוא קראקסונה.

המומחה הנכבד שוב מעתלים מן העובה עליה הצבענו! שבמקור אליו ציין, כתוב שהראב"ד שהוא בקרקסטונה "זמן מה" בלבד, ולכן מן המקור הזה בוודאי לא נבע שהראב"ד נפטר בקרקסטונה או שיש אפילו ספק בכך !

כאן אנו דנים רק בעובדה שה"אסמכתא" שלו לא הייתה ולא נבראה. בפרק הבא נראה, כי המומחה הסתבך שוב בתשובתו בשיבו מוקור אליו הוא מצין].

(ו) נקודות י"א וי"ב – דומות זו לזו. נוכל לומר בקצרה: בנקודות אלו נוצרה הטעה כאילו במקור אליו הפנה המומחה כ"אסמכתא" ישנה ראייה לכך שהמקום מוטל בספק. זאת בყירנו ב"הערות". הריאנו כי אין במקור שום ראייה לספק, וכי מהבנת הנקרה נובע בבירור מה מקום הלידה, וכי אותו מקום לידי נוקטים מאמרים ביוגראפיים אחרים. בתשובתו מפלפל המומחה שמהמקור נובע שם מקום הלידה כ"אפשרות סבירה ביותר", וכי הדבר "סביר מאד".

לדעתנו, "אפשרות סבירה ביותר" אינה מקור לספק, במוחך כאשר במקור לא מועלה שום ספק, והפלפול של המומחה אינו אלא מטענה. [ראה בפרק הבא, דיון ב"ספק" של המומחה]. כל שהמומחה יכול להגיד הוא, כי יש לו ספק, אבל בשום אופן אינו יכול להביא את המקור כraiיה לספק!

לסיכום : טענתנו כי המומחה הנכבד הביא לדבוריו "אסמכתאות" אשר הכתוב בהן אינו תואם כלל (וائف סותר) את קביעותיו – התאשרה מחדש מחדש וביתר תוקף. בחלק נכבד של הדברים הודה המומחה בפיירוש: "טעיתי". בשאר הדוגמאות – בהן לא השכיל להודות כי טעה – הסתבך המומחה בטענות סרק ובעגיאות חדשות אשר רק גרמו נזק נוסף למידת האמון בה אפשר להתייחס למידע אותו הוא מציג.

שים לב לסעיפים 1 ו 2(ג) לעיל, בהם הצבענו על כך, שהמומחה הביא בתשובתו "אסמכתא" חדשה שלא הייתה ולא נבראה. בפרק הבא נראה עוד דוגמאות כאלה.